DE NIEUWE STRUCTUUR VAN DE NIVRA-OPLEIDING

door H. J. Neeleman

1 Inleiding

In een artikelenreeks betrekking hebbend op de opleiding tot registeraccountant kan een beschouwing van de NIVRA-opleiding niet worden gemist. De redactie van dit maandblad heeft dan ook terecht in deze reeks een plaats ingeruimd voor de buiten-universitaire beroepsopleiding. Deze opleiding richt zich op het accountantsexamen bedoeld in titel IV van de Wet op de Registeraccountants. Het aan dit examen verbonden diploma geeft naast het universitaire accountantsdiploma recht op inschrijving in het accountantsregister.

In deze bijdrage zal allereerst aandacht worden besteed aan de huidige structuur van de opleiding, in het spraakgebruik tot heden nog „de nieuwe structuur” geheten. In samenhang daarmee zal worden nagegaan of de met de herstructurering van de opleiding in 1972 beoogde doelen zijn bereikt, voorzover thans reeds kan worden nagegaan. Bij deze evaluatie zal blijken op welke punten de oorspronkelijke opzet is gewijzigd dan wel een verdere aanpassing behoeft, mede onder invloed van de ontwikkelingen sindsdien.

Betreft dit de opleiding als zodanig, daarnaast mag een beschouwing van de plaats van de NIVRA-opleiding in het totale onderwijsbestel en met name in de te verwachten herstructurering van het hoger onderwijs in de toekomst niet ontbreken. Hierbij behoort ook de vraag naar de toekomst van de eigen opleiding aan de orde te komen. Ter inleiding eerst echter enkele cijfers die een indruk geven van de omvang van de opleiding naar de stand in het cursusjaar 1976/1977:

<i>aantal</i>	
cursisten	2.930
cursussen	352
cursusplaatsen	14
docenten	249
uitgereikte accountantsdiploma's	119
tentamens in de verschillende vakken	9.489
% geslaagden	46,1

2 De nieuwe structuur van de NIVRA-opleiding

Als algemeen uitgangspunt voor onze beroepsopleiding geldt dat het onderwijsprogramma gericht moet zijn op het bijbrengen van zodanige kennis dat op het moment van afstuderen kan worden voldaan aan de te stellen eisen voor toelating tot de uitoefening van het accountantsberoep.

Veranderende maatschappelijke en onderwijskundige inzichten, ontwikkelingen op economisch en administratief-technologisch gebied en de invloed die daarvan uitgaat op de beroepsuitoefening maken periodieke aanpassing van het onderwijsprogramma noodzakelijk. Veelal kan dit verwerken van nieuwe inzich-

ten geleidelijk plaatsvinden. Van tijd tot tijd is echter een algehele herstructurering onvermijdelijk om te kunnen blijven voldoen aan het gestelde uitgangspunt. Het laatst is dit geschied in 1972.

Onveranderd richt het geherstructureerde onderwijsprogramma zich primair op de beroepsuitoefening in de controlerende functie. Bij de herstructurering werd door het toenmalige bestuurscollege (het dagelijks bestuur van het Onderwijs- en Examenbureau) uitgesproken dat niet getornd mag worden aan het principe dat in de opleiding adequate aandacht moet worden gegeven aan alle ontwikkelingen, welke de controlerende functie raken.

Met behoud van dit uitgangspunt werd in de *opbouw van het studieschema* een fundamentele wijziging ten opzichte van alle voorgaande studiestructuren aangebracht, namelijk de invoering van keuzerichtingen. Daartegenover kwam het zogenaamde slotexamen te vervallen (een mondeling afsluitend examen over een door de studerende gekozen onderwerp uit één van de kernvakken).

In het schema van de nieuwe structuur zijn als afzonderlijke delen te onderscheiden:

– de propedeuse	2 jaar, 340 lesuren	
– het algemeen deel	3 jaar, 520 lesuren	
– de keuzerichting	1½ jaar, 145 lesuren	waarvan
– de leer van de accountantscontrole	2 jaar, 195 lesuren	1 jaar parallel

Door het gedeeltelijk samenlopen van de laatste delen kwam de totale schematijd uit op 7½ jaar. Het totaal aantal lesuren (= klokuren) werd van 860 in de oude structuur op 1200 gebracht.

De *propedeuse* wordt gezien als één geheel, bedoeld om cursisten met een verschillende vooropleiding op een gelijk niveau voor de verdere vakstudie te brengen. Deze onderbouw omvat de vakken recht, algemene economie, wiskunde, boekhouden, statistiek en bedrijfseconomie. Voor studerenden met een deficient vakkenpakket in de vooropleiding gaat hier nog aan vooraf applicatie wiskunde en/of applicatie boekhouden. De propedeuse beoogt tevens een selectie op de geschiktheid voor de verdere studie aan te brengen. Nieuw ten opzichte van de vorige studiestructuren was het invoeren van een geldigheidsduur van 4 jaar voor met goed gevolg afgelegde tentamens zolang de propedeuse als geheel nog niet is afgerond. Een complete propedeuse daarentegen blijft onbeperkt geldig.

In het *algemeen deel* wordt een aanzet voor de vakstudie gegeven en komt de leerstof aan de orde die essentieel is om de studie in de leer van de accountantscontrole te kunnen volgen. Het omvat de vakken belastingrecht, bedrijfseconomie II, algemene organisatie, leer van de administratieve organisatie en de slotcasus. Voor behaalde tentamens binnen een nog niet afgerond algemeen deel geldt eveneens een beperkte geldigheidsduur.

In de *keuzerichting* kan een vak gekozen worden dat ten aanzien van de basis kennis in het algemeen deel reeds aan de orde is geweest. De keuze omvat vijf mogelijkheden, te weten de vakken administratieve organisatie incl. bedrijfsinformatica, bedrijfseconomie, belastingrecht, organisatiekunde en wiskundige methoden t.b.v. de beslissingsvoorbereiding. Het laatstgenoemde keuzevak vormt enigermate een uitzondering; dit vak heeft geen directe band met één van de vakken uit het algemeen deel. Het heeft een duidelijke aanraking met de kwantita-

tieve benadering van de bedrijfseconomie maar houdt zich vooral bezig met de wiskundige technieken die daarbij kunnen worden toegepast.

Het laatste vak van de opleiding *leer van de accountantscontrole* behoeft geen nadere toelichting. De gehele opbouw van de studie in de voorgaande delen is op dit vak gericht.

3 Onderlinge samenhang van de vakken

De opbouw van het studieschema in vier onderdelen steunt op de volgende beschouwing van de onderlinge samenhang van de vakken.

De gehele opleiding is gericht op een volkomen kennis van de leer van de accountantscontrole en van de financiële verantwoording. Voor de studie van de leer van de accountantscontrole is een diepgaand inzicht en een grondige kennis nodig van de grondslagen van de informatieverzorging (met inbegrip van de administratieve organisatie) en van de bedrijfseconomie (met name de leerstukken over de financiering, kosten en kostprijs en waarde- en winstbepaling). Om de studie in deze kernvakken met vrucht te kunnen volgen is kennis op een breed terrein, meerdere vakgebieden omvattend, vereist. Deze vakken vinden vooral hun plaats in de propedeuse.

In een zeer doelgerichte opleiding als de NIVRA-opleiding komen deze onderliggende vakgebieden slechts in die mate aan de orde als nodig is voor de verdere studie. Op enkele gebieden zal de te verwerven kennis en het inzicht niet verder reiken dan tot de mogelijkheid problemen op het betrokken gebied te onderkennen.

Deze programma-opbouw houdt onvermijdelijk het bezwaar in zich van het verkrijgen van niet meer dan elementaire kennis op enkele deelgebieden, die voor de uitoefening van de accountantsfunctie van belang zijn. Meer en meer werd daarom de noodzaak gevoeld van een verdieping van kennis op deelgebieden. Dit gold naast de controlerende vooral de adviserende kant van de functie-ervulling. Het was echter niet mogelijk de voortgezette studie voor elk van de deelgebieden in de primaire opleiding op te nemen.

Gegeven de ontwikkeling waarbij de uitoefening van het accountantsberoep in toenemende mate in collectiviteiten van registeraccountants en daarbinnen vaak in teamverband plaatsvindt, behoeft dit geen bezwaar te vormen. In een dergelijk samenwerkingsverband kunnen alle gewenste accenten vertegenwoordigd zijn en kan in onderling samenspel het gehele brede terrein van de accountantsfunctie worden bestreken. Maar dan moet wel de mogelijkheid bestaan deze accenten in de opleiding aan te brengen.

Om deze reden werd in de nieuwe structuur een *verdieping van kennis* op ten minste één van de relevante deelgebieden, te weten belastingrecht, algemene organisatie, administratieve organisatie incl. bedrijfsinformatica, bedrijfseconomie en wiskundige methoden t.b.v. de beslissingsvoorbereiding, verplicht gesteld. Dit keuzevak heeft niet de pretentie een specialisatie te zijn. Het doel is op het betrokken vakgebied een zodanige kennis en vaardigheid te verwerven dat een afgestudeerde een probleem kan onderkennen, analyseren en de probleemstelling kan formuleren, daarover met specialisten op het vakgebied kan overleggen en in relatief eenvoudige gevallen zelf een oplossing kan ontwikkelen. Het vak biedt wel de basis voor een latere specialisatie na het afstuderen. Vanzelfsprekend be-

hoort de leer van de accountantscontrole niet tot de keuzevakken. Dit vak dient door allen die het predicaat „registeraccountant” willen verwerven in volle breedte en diepte te worden bestudeerd. Dit vak is mede om deze reden bewust het laatste vak van de opleiding gebleven.

4 Organisatie en onderwijsmethodiek

In de *organisatie van het onderwijs* werd eveneens een belangrijk nieuw element opgenomen. Het partieel dagonderwijs werd geïntroduceerd: om te beginnen in de propedeuse gedurende een gehele werkdag per week. Daarmee werd een versnelling van de studie in de aanloofase van de praktische werkzaamheden beoogd. Dit partieel dagonderwijs werd geleidelijk uitgebreid tot de andere onderdelen van het studieschema en wel gemiddeld gedurende een halve werkdag per week. Het totale studieschema voorzag in een uitbreiding van het aantal college-uren van 860 tot 1200; het partiële dagonderwijs maakte het mogelijk de normale studieduur tot 7½ jaar terug te brengen. Deze studieduur is afgestemd op de goede student.

Een belangrijk element in de herstructureringsplannen vormde de *vernieuwing van de onderwijsmethodiek*, vooral gericht op een verhoging van het studierendement. Het grotere aantal beschikbare uren maakte het mogelijk om naast het doceren te komen tot een meer intensieve begeleiding van de studerenden met name ten aanzien van de zogenaamde huiswerkvakken. Voor enkele van deze vakken in de propedeuse werd de mogelijkheid geopend om op grond van studieverrichtingen tijdens de cursus een testimonium te verkrijgen dat vrijstelling van het examen voor dat vak verleent. Er werd bovendien gestreefd naar het beschikbaar stellen van vooraf te bestuderen studiemateriaal dat tijdens de daaropvolgende les in de cursusgroep kan worden besproken.

Belangrijk was ook het oogmerk om in het op de propedeuse volgende algemene deel van de opleiding te komen tot een geïntegreerde behandeling van bedrijfsproblemen door werkgroepen van studenten, naast het onderwijs in de afzonderlijke vakken. Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van een zgn. slotcasus. Gedurende drie aaneensluitende dagen wordt in werkgroepen een bedrijfsspel gespeeld, met de bedoeling te komen tot een verdieping en integratie van reeds verworven kennis. Hierbij komen onderdelen van de vakken uit de propedeuse en het algemeen deel tot aan administratieve organisatie in onderlinge samenhang aan de orde.

Een nieuw element, dat tenslotte nog vermelding verdient, is de training sociale vaardigheid als korte module van 1½ dag, ingebouwd in het vak algemene organisatie. Deze training richt zich op vergader- en gesprekstechnieken.

5 Tussentijdse beoordeling van de nieuwe structuur

Het is nog te vroeg om al een afgerond oordeel over het bereiken van de met de herstructurering beoogde doeleinden te kunnen geven. De nieuwe structuur is sinds 1 september 1972 op gang en pas in het 6e jaar van het schema aangekomen. Slechts een gering aantal cursisten is nog precies op schema. Wel zijn reeds de eerste diploma's „nieuwe stijl” uitgereikt maar dit is een gevolg van het indertijd genomen besluit zoveel mogelijk studerenden uit de oude naar de nieu-

we structuur over te schakelen.

Toch zijn wel enkele eerste voorlopige indrukken te geven. Om te beginnen met de *propedeuse*. De mogelijkheid van het behalen van een testimonium voor de zgn. huiswerkvakken heeft een positieve uitwerking gehad op de inzet van de studerende. De keerzijde van de medaille is echter dat deze inzet voor het testimonium vaak ten koste gaat van de aandacht voor parallel lopende vakken zonder de testimonium-faciliteit. Ook moet geconstateerd worden dat de doorstroming in de propedeuse achter gebleven is bij de verwachtingen, zeker indien men de invoering van het partieel dagonderwijs en de testimoniummogelijkheid in aanmerking neemt. Voor de studiejaargangen 1972 t/m 1974 is de doorstroming naar de stand op 1 juli 1977 als volgt:

	jaargang 1972 ¹⁾	jaargang 1973	jaargang 1974
Aantal eerstejaars ¹⁾	575	439	448
Inmiddels met de studie gestopt	161	183	127
	414	256	321
Per 1/7/77 nog met de propedeuse bezig	135	102	172
Geslaagd voor de propedeuse	279	154	149
in 2 jaar (schematijd)	191	121	106
in 3 jaar	63	22	43
in 4 jaar	23	11	n.v.t.
in 5 jaar	2	n.v.t.	n.v.t.
Thans studerend in algemeen deel	279	154	149
nog op schema	4	16	39
vertraging 1 jaar	67	70	110
vertraging 2 jaar	123	68	n.v.t.
vertraging 3 jaar	85	n.v.t.	n.v.t.
	279	154	149

¹⁾ Zonder de eerstejaars die met één of meer vrijstellingen aan de studie zijn begonnen.

²⁾ Alleen voor deze jaargang gold de faciliteit dat één van de propedeusevakken niet bedrijfseconomie - onvoldoende mocht zijn.

Bij het beschouwen van deze cijfers moet natuurlijk wel worden bedacht dat de propedeuse naar zijn aard een selecterend karakter draagt. De beperking van de geldigheidsduur van behaalde tentamens binnen een nog niet afgeronde propedeuse versterkt dit nog.

Een faktor die ook van invloed kan zijn op het grote aantal „afvallers” is dat de faciliteit van de partiële dagstudie gevoegd bij de kostenvergoedingsregelingen van de accountantskantoren en -diensten meer dan vroeger met zich meebrengt dat de beroepskeuze automatisch een keuze voor deze studie inhoudt. Na enige tijd blijkt dat niet alle eerstejaars het goede beroep hebben gekozen. Het

verlaten van het beroep betekent dan in de meeste gevallen ook het beëindigen van de studie. In het algemeen geldt dat het na vele jaren van dagonderwijs aanvangen met een werkring en tegelijkertijd met een zware opleiding voor vele jongeren een moeilijke opgave vormt.

Ten aanzien van de beoogde geïntegreerde behandeling van bedrijfsproblemen en van de stof uit het algemeen deel kan worden opgemerkt dat de *slotcasus* („Corona”) inmiddels reeds enkele malen met succes is „gespeeld”. Met de voorbereiding van een nieuwe casus is onlangs begonnen. Het vak administratieve organisatie kent naast de gebruikelijke casusbehandeling eveneens een specifieke casus waarin een geïntegreerde behandeling van dit vak plaatsvindt.

Door de vrij snelle overschakeling van studerenden uit de oude structuur zijn inmiddels in alle vijf *keuze Richtingen* cursussen georganiseerd. Daarbij is gebleken dat het keuzevak A.O. tot nu toe de grootste belangstelling heeft, gevolgd door belastingrecht als goede tweede. Wiskundige methoden ten behoeve van de beslissingsvoorbereiding heeft tot nu toe de minste aantrekkingskracht; de eerste cursus is in september 1977 van start gegaan met een bescheiden aantal cursisten. Het is nog niet mogelijk een afgewogen oordeel te geven over de keuzevakken; de eerste cursussen zijn nauwelijks achter de rug. Wel is gebleken dat de cursusinhoud van enkele vakken nog bijstelling behoeft. Voor de keuzevakken is, gezien het ‘maatwerk’karakter, een periodieke aanpassing echter minder bezwaarlijk dan voor de verplichte vakken.

Naar aanleiding van verzoeken van verschillende zijden is een eerste onderzoek ingesteld naar de wenselijkheid en de mogelijkheid om een zesde keuze richting in te stellen gericht op de informatieverzorging in overheidshuishoudingen.

Ten aanzien van de *opbouw van het studieschema* is al na vrij korte tijd gebleken dat een wijziging noodzakelijk was. Het gedeeltelijk samenlopen van vakken leidde er met name gedurende de laatste jaren van het schema toe dat de aandacht van de studerenden vooral gericht werd op het vak dat het eerst met een tentamen moest worden afgesloten ten nadele van de inzet voor het andere vak. De mogelijkheid om aan een volgende studiefase te beginnen terwijl nog voorgaande tentamens moeten worden herhaald, had een soortgelijk ongunstig effect. Tot het moment van de herkansing werd praktisch alle aandacht gericht op het herhalingstentamen. Dit werkte met name nadelig voor de studie in de hoofdvakken administratieve organisatie en leer van de accountantscontrole. Ook het keuzevak had daaronder te lijden.

Een recente wijziging van het oorspronkelijke schema heeft dit euvel ondervangen, helaas ten koste van een verlenging van de totale nominale studieduur met een half jaar tot acht jaar. Hoe noodzakelijk en onvermijdelijk deze schemawijziging op dit moment ook is, zij is geenszins ideaal. De oude „hordeloop” van tentamen tot tentamen is daardoor grotendeels weer teruggekeerd. Met buitenlandse accountantsopleidingen en toetsingsregelingen voor ogen, zal het Onderwijsbureau opnieuw moeten onderzoeken of dit euvel kan worden ondervangen binnen het specifieke kader van de eigen beroepsopleiding.

In onderzoek is een aanpassing van de propedeuse, waarbij wordt overwogen om in de aanvang van de opleiding een vak *basiskennis informatica* op te nemen om de studerende sneller vertrouwd te maken met wat hij in zijn dagelijkse praktijk tegenkomt. Ten aanzien van *Algemene economie* is in studie of een applicatie-

eis voor toelating tot de opleiding moet worden gesteld. Bij het onderwijs in dit vak blijkt het verschillende niveau van vooropleiding ten aanzien van economie een belemmering voor een snelle voortgang van de cursus binnen de gestelde tijd te zijn. Terzijde zij opgemerkt dat de wijze van examineren door middel van meerkeuze-toetsen een herbezinning vraagt. Aandacht vraagt ook het vak recht in het licht van de toenemende omvang van het ondernemingsrecht op nationaal en internationaal gebied. In overweging is om in aanvulling op het propedeusevak recht in het algemeen deel een vak recht II op te nemen in samenhang met bedrijfseconomie II. In dit tweede deel kan geconcentreerde aandacht aan alle relevante onderwerpen van het ondernemingsrecht worden besteed.

Naast deze wenselijkheden zijn er nog meer vragen om bestaande stof uit te breiden, danwel om nieuwe stof toe te voegen. Zo wordt o.m. gepleit voor het opnemen van managementwetenschappen (met name marketing), het eerder in het studieschema plaatsen van een deel van de controletechniek en het uitbreiden van de training sociale vaardigheden. Ten aanzien van de organisatie van de opleiding wordt vooral van studentenzijde gevraagd om een betere afstemming van de studie op de praktijk en omgekeerd, alsmede om uitbreiding van het partieel dagonderwijs. Zet men alle wensen op een rij dan dringt zich de gedachte op dat slechts een nieuwe algehele herstructurering het antwoord kan bieden. Bij alle verlangens zal men zich echter wel moeten afvragen of deze passen in het spanningsveld van de randvoorwaarden en uitgangspunten die gelden voor de NIVRA-opleiding.

6 Aard en inrichting van de NIVRA-opleiding

Ten aanzien van de aard van de opleiding zijn de volgende uitgangspunten te noemen:

- de NIVRA-opleiding is een beroepsopleiding die zich geheel richt op de eisen die aan de uitoefening van de accountantsfunctie (de controlerende functie in ruime zin) worden gesteld;
- de opleiding dient van wetenschappelijk niveau te zijn en gelijkwaardig te blijven aan de universitaire accountantsopleidingen;
- de opleiding is gericht op personen die als regel een werkkring hebben in het accountantsberoep en naast een volledige dagtaak willen studeren voor het behalen van de beroepskwalificatie.

De randvoorwaarden van de opleiding worden door deze uitgangspunten bepaald. Het zijn van beroepsopleiding brengt met zich mede dat de beroepsorganisatie een belangrijke functie heeft bij het aangeven van de eisen waaraan de opleidingsdoelen moeten worden ontleend. Op dit punt dient een goede samenwerking te bestaan tussen de beroepsorganisatie en de opleidingsorganisatie. De onderwijsprogramma's voor de kernvakken zullen door beroepsgenoten moeten worden opgesteld en geactualiseerd, opdat de afstuderende registeraccountant beschikt over het kennispakket dat hij voor zijn beroepsuitoefening nodig heeft. Dit uitgangspunt impliceert tevens dat de docenten voor de kernvakken als regel in het accountantsberoep werkzaam zullen moeten zijn.

Voor de vakken die de „onderbouw” voor de studie in de kernvakken vormen is de inbreng vanuit de accountantspraktijk minder essentieel. Wel is een goede

afstemming in het geheel van de accountantsopleiding van belang om „vakhobbyisme” te voorkomen. Docenten zullen bij voorkeur beroepsdocenten op deze vakgebieden zijn. Evenzeer geldt dat er geen overwegend bezwaar tegen bestaat de kennis voor deze vakken via andere onderwijsinstellingen te verkrijgen.

De onderwijsprogramma's en de daarbij behorende leerstof voor de kernvakken dienen in essentie gelijk te zijn aan de overeenkomstige programma's van de universitaire accountantsopleidingen. De gelijkwaardigheid van de accountantsdiploma's van de verschillende opleidingen zoals ook vastgelegd in de Wet op de Registeraccountants, dient gewaarborgd te zijn. Deze gelijkwaardigheid eist ook dat als ingangseis voor de accountantsopleiding geldt een vooropleiding die toegang geeft tot een universitaire studie aan een economische faculteit. Genoemde eis steunt ook op de overweging dat het startpunt voor de opleiding een goede *algemene ontwikkeling* behoort te zijn. De aanstaande accountant moet niet alleen met specialisten en andere professionele beroepsbeoefenaren kunnen communiceren maar ook met mensen op alle niveaus van laag tot hoog in de meest uiteenlopende organisaties. Een goede schriftelijke en mondelinge uitdrukingsvaardigheid is daarbij een eerste vereiste. Hij moet evenzeer fundamenteel en logisch kunnen denken en een zekere creativiteit en flexibiliteit hebben om zich aan veranderende omstandigheden te kunnen aanpassen.

De *combinatie werken/studeren* is bepalend voor de organisatie van de opleiding. De NIVRA-opleiding heeft hierdoor de kenmerken van een „vrije tijdsopleiding”. Het in 1972 geïntroduceerde partiële dagonderwijs heeft dit niet wezenlijk veranderd. Als kenmerken kunnen worden genoemd:

- bij het vaststellen van de plaats en het tijdstip van de cursussen wordt rekening gehouden met de werkkring van de cursisten. Als regel worden de cursussen aan het einde van de werkweek gehouden (de vrijdag en de zaterdag).
- de opleiding wordt naar de cursisten toegebracht en speelt zich af in 14 plaatsen verspreid over het gehele land. Er wordt gebruik gemaakt van gehuurde ruimten van de meest uiteenlopende aard en kwaliteit. Tegenover deze decentrale uitvoering van het onderwijs staat een centrale organisatie en besturing vanuit Amsterdam;
- er wordt gebruik gemaakt van deeltijdse docenten, die elders hun hoofdfunctie hebben, hetzij in het onderwijs, hetzij in accountantsberoep of bedrijfsleven;
- de financiering van de kosten van de opleiding geschiedt voor het overgrote deel door de heffing van cursus- en examengelden.

Wensen met betrekking tot de opleiding dienen zoveel mogelijk binnen de uitgangspunten te passen en rekening te houden met de randvoorwaarden van de organisatie. Hieraan moet nog worden toegevoegd dat de duur van de opleiding een beperkende factor vormt voor wat betreft uitbreiding van de leerstof. De nominale schematijd belooft thans 8 jaar bij een gemiddelde effectieve studieduur van 10-11 jaar. Dit is weliswaar niet veel langer dan wordt waargenomen bij de universitaire accountantsopleiding, maar een verlenging is zeker niet verantwoord. Overigens dienen studerende, die kiezen voor de NIVRA-opleiding, zich te realiseren dat zij bewust en vrijwillig kiezen voor een langdurige opleiding, die gevolgd moet worden naast een nagenoeg volledige dagtaak en waarvoor een studie-inzet nodig is, die een groot deel van de „vrije tijd” in beslag neemt. Is men hiertoe niet bereid dan is er bij de huidige financieringsmogelijkheden een alter-

natieve weg - de universitaire - die deze bezwaren niet dan wel in mindere mate met zich mee brengt.

7 Nodige vernieuwingen in de organisatie van de opleiding

De hiervoor geschetste structuur brengt een aantal vraagstukken van organisatorische en inhoudelijke aard met zich mede.

De *organisatorische problemen* liggen vooral op het gebied van de communicatie en de coördinatie. De binding van de docenten met de NIVRA-opleiding is niet zo sterk, indien we het aspect van de morele binding van de docenten/beroeps-genoten met de eigen opleiding buiten beschouwing laten. Zij geven verspreid over het land enkele uren per week les in gehuurde ruimten gedurende een betrekkelijk korte periode aan groepen cursisten, die ze bovendien na afloop van de cursus niet meer kunnen volgen in hun verdere studie.

Het aantal dwarsverbanden tussen de vakken en daardoor ook tussen de docenten is vooral tijdens de aanloopfase van de opleiding minimaal. De cursussen in die andere vakken zijn meestal zelfs niet in hetzelfde gebouw gehuisvest. Het centrale onderwijssecretariaat in Amsterdam blijft noodgedwongen vaak een „papieren grootheid” op afstand. Voor de cursisten geldt mutatis mutandis hetzelfde.

Op *inhoudelijk gebied* vraagt het handhaven van de gelijkwaardigheid van de cursussen in de verschillende plaatsen bijzondere zorg. Dit klemmt temeer omdat alle cursusgroepen vanzelfsprekend door dezelfde „examensluis” moeten. Daarnaast is er het vraagstuk van de goede aansluiting tussen de afzonderlijke vakken en de integratie van de verkregen kennis. Gezien naar de studerende komt daar als vraagstuk nog bij het bereiken van een zo goed mogelijke aansluiting tussen studie en praktijk.

Om deze vraagstukken die inhaerent zijn aan de NIVRA-opleiding zo goed mogelijk te ondervangen zijn er in de eerste plaats werkgroepen per vak bestaande uit docenten en andere deskundigen op het vakgebied. Deze groepen houden zich bezig met de ontwikkeling van het onderwijsprogramma en het vervolgens in een doorlopend proces vernieuwen van dit programma, van de leerstof en van de bijbehorende literatuuropgaven.

Periodiek worden per vak docentenvergaderingen gehouden om ervaringen uit te wisselen, problemen te bespreken en vernieuwingsvoorstellen te behandelen. Het gehele proces van de werkgroepen en docentenvergaderingen wordt begeleid door het onderwijssecretariaat.

Dit secretariaat dat de beleidsvoorbereiding en de gehele administratieve en organisatorische kant van onderwijs en examens verzorgt, bestaat voornamelijk uit onderwijs-administratieve medewerkers en is in verhouding tot de omvang, aard en spreiding van het onderwijs bescheiden van omvang. Het aantal medewerkers bedraagt 26 (waarvan 4 deeltijds).

De NIVRA-opleiding heeft jarenlang bevredigend gedraaid volgens een betrekkelijk eenvoudige formule. Vakbekwame docenten werden aangetrokken die aan de hand van een door de werkgroepen opgesteld globaal onderwijsprogramma met een grote mate van vrijheid zelf het onderwijs in hun vak gestalte gaven. Bij een beperkt aantal cursussen gehouden in een kleiner aantal plaatsen dan thans het geval is, was dit nog redelijk bestuurbaar. Het is nog niet zo lang geleden dat

vooraanstaande beroepsgenoten niet alleen richting en inhoud gaven aan de onderwijsprogramma's maar ook zelf de colleges op verschillende plaatsen voor hun rekening namen. Die tijd is echter voorbij door een samenstel van ontwikkelingen. Allereerst is het aantal cursussen belangrijk toegenomen, terwijl tevens de geografische spreiding is vergroot. Voorts is de beschikbaarheid van docenten voor de kernvakken afgenomen. Dit laatste heeft enkele oorzaken. Enerzijds is er de zuigkracht van de eveneens sterk gegroeide universitaire accountancy-opleidingen op deze docenten terwijl anderzijds de werkbelasting in de hoofdfunctie er helaas vaak toe leidt dat vakbekwame docenten (en examinatoren) na een te korte periode moeten afhaken. Een factor die ook kan meespelen is de toegenomen welvaart die maakt dat er minder interesse bestaat voor nevenfuncties die een flink beslag op de vrije tijd leggen.

Geleidelijk aan is er in de NIVRA-opleiding het inzicht gekomen dat onder de snel wijzigende omstandigheden en bij de toenemende eisen een gewijzigde aanpak nodig is om het verlangde hoge kwaliteitsniveau te handhaven. Dit geldt vooral in de kernvakken. Zo is het bijv. niet meer voldoende om een docent aan te trekken en het gehele onderwijsproces verder aan hem over te laten. De wel eens gehoorde opvatting dat in onze opleiding het onderwijsproces slechts toegespitst behoort te zijn op de enkele *kennisoverdracht* en dat het leerproces geheel buiten de cursussen in de praktijk moet plaatsvinden is achterhaald. Het onderwijs moet niet alleen gericht zijn op „wat moet men weten” maar ook op „wat kan men met die kennis doen” en „hoe wordt het gedrag daardoor beïnvloed”. Dit heeft consequenties voor de onderwijsmethodiek.

De kennisoverdracht zal niet voor alle vakken op een gelijke wijze moeten en kunnen geschieden. Naarmate een hoger kennisniveau moet worden bereikt zal een andere methodiek nodig zijn. Op het lagere niveau van de begripskennis zijn klassieke overdrachtsmethoden mogelijk. De kennis wordt vooral door bestudering van leerboeken verkregen en is reproducerend van aard. Op het middelste niveau, dat van de ervaringskennis, wordt op het voorgaande voortgebouwd. Theorieën en begrippen moeten worden toegepast op in de praktijk herkenbare situaties. Casusbehandeling zal hier een belangrijke rol spelen. Er ontstaat als het ware „functionerende” kennis. Aan de top komt tenslotte het hogere „inzichts”-niveau. Op dit niveau komen de grondslagen voor het handelen als beroepsbeoefenaar aan de orde. Hier gaat het om het leren van het „waarom” en minder van het „hoe”. Op grond hiervan moet bij de cursist het inzicht ontstaan om zelf oplossingen te vinden in veranderende situaties en om in de beroepsuitoefening nieuwe antwoorden op nieuwe vragen te geven. Via het „kennen” en het „kunnen” komen we dan op het niveau van de „beroepshouding”. Voor de opvolgende niveaus zijn daarom verschillende didactische werkvormen nodig om tot een goed onderwijs/leerproces te komen.

Er dient centraal aandacht besteed te worden aan de formulering van de *onderwijsdoelstellingen* per vak, de toe te passen methoden van kennisoverdracht voor de afzonderlijke vakken, de verdeling van de onderwijsstof over de leseenheden, de didactische ondersteuning van de docenten, de meest geschikte wijze van toetsing op het bereiken van de leerdoelen en tenslotte aandacht voor de integratie van de verworven theoretische kennis en de vaardigheid in de toepassing daarvan. Dit vraagt maatregelen die gericht zijn op een scherper onderscheid tussen de onderwijsvoorbereiding, onderwijsondersteuning en het geven van het onder-

wijs zelf. Een onderscheid tussen:

- de vakman die bepaalt wat het leerstofaanbod moet zijn;
- de onderwijskundige vormgever die aangeeft op welke wijze vanuit didactisch oogpunt de leerstof moet worden gestructureerd en de kennisoverdracht moet geschieden;
- de vakkundige docent die met behulp van het aangedragen materiaal de presentatie verzorgt en het onderwijs/leerproces begeleidt.

8 Reeds genomen maatregelen

In de laatste jaren is een aantal maatregelen genomen die beogen hierin te voorzien. Eén ervan is de instelling van de Werkgroep Onderwijskunde en Didactiek met als opdracht om op systematische wijze met voornoemde zaken bezig te zijn. Een van de eerste voorstellen van deze werkgroep was het instellen van de deeltijdse functies van vakcoördinator voor de kernvakken en van regionaal onderwijsbegeleider. Op korte termijn zal zowel voor het vak leer van de accountants controle als voor het vak administratieve organisatie een *vakcoördinator* worden aangetrokken. Te zijner tijd zal bedrijfseconomie volgen. De vakcoördinatoren zullen als stuwende kracht in de betrokken werkgroep moeten optreden en in nauw contact met de docenten gaan werken aan de periodiek noodzakelijke herzieningen van het onderwijsprogramma, het toegankelijk maken van literatuur en het ontwikkelen van lesmateriaal. Gedacht wordt aan een deeltijds fungeren gedurende twee dagen per week.

De eveneens deeltijds werkzame *regionaal onderwijsbegeleider* zal tot taak hebben het contact te onderhouden met de docenten in een bepaalde regio voor alle vakken tot aan administratieve organisatie, hen te adviseren ten aanzien van de toe te passen didactische werkvormen, problemen op te lossen en klachten te behandelen, docentenvergaderingen bij te wonen en de betrokken werkgroepen op onderwijskundig gebied te adviseren. Er zal bij wijze van proef met 2 regio's worden gestart.

Hoe goed de voorbereiding en de coördinatie ook is, zonder goede docenten is de opleiding niet bestaanbaar. Voor de voorbereidende vakken kunnen deze tot heden in voldoende mate gevonden worden in het wetenschappelijk en het hoger beroepsonderwijs. Voor de kernvakken is dit minder eenvoudig. De in aanmerking komende beroepsgenoten moeten deze functie als het ware „boven-tijds”, aan de marge van een volledige functie elders, vervullen. Zoals reeds werd opgemerkt moeten zij maar al te vaak de onderwijsfunctie na een te korte periode opgeven wegens drukke werkzaamheden in hun hoofdfunctie.

De kantoren en diensten zullen meer dan tot nu toe bereid moeten zijn om de docenten uit hun kring in de gelegenheid te stellen de onderwijsfunctie te incorporeren in hun hoofdfunctie, opdat het geen „vrije-tijds”-activiteit voor de betrokkene behoeft te zijn.

Om de docenten en vooral de praktijkdocenten voor de kernvakken die veelal geen doceerervaring hebben beter voor hun taak toe te rusten zijn eveneens reeds verschillende maatregelen genomen.

Allereerst kan gewezen worden op de *didactische (bij-)scholing* van de docenten. Het huidige programma omvat drie modules van vier avonden elk. De eerste is een algemene oriëntatiecursus voor nieuwe docenten, waarin aan de orde komen

de doelstellingen van de opleiding, plaats en inhoud van de afzonderlijke vakken en een globale behandeling van de didactische aanpak. Daarop volgt als tweede module het practicum didactiek.

Volgens de „micro-teaching”-methode en met behulp van video-apparatuur wordt in deze cursus door middel van praktische oefeningen aandacht besteed aan onderwerpen als voorbereiding, de uitvoering en de evaluatie van de lessen. De derde module is tenslotte gericht op het werken met leergroepen. Ook in deze cursus spelen praktische oefeningen een voorname rol. Een bijkomend voordeel van deze cursussen is de contactmogelijkheid tussen docenten uit de verschillende vakgebieden. In aansluiting op deze cursussen is een handboek voor docenten en een handleiding voor examinatoren ontwikkeld. Voorts mag niet onvermeld blijven dat een experimentele cursus zich dit jaar zal bezighouden met een inventarisatie van de aspecten van het mondeling examineren.

Ten aanzien van de *presentatie* tijdens de lessen zal in de komende tijd met kracht gewerkt moeten worden aan het onderzoek naar de toepassing van moderne overdrachtstechnieken (audiovisuele en video toepassingen). In dat onderzoek zal mede betrokken moeten worden de beschikbaarheid van centraal in het land gelegen lesruimten die zodanig zijn uitgerust dat een optimaal gebruik van deze technieken kan worden gemaakt.

Het is onnodig te zeggen dat de nagestreefde onderwijskundige vernieuwingen kostenverhogend zullen werken. In het budget 1977/78 van het NIVRA-onderwijs is daarmee voor een deel reeds rekening gehouden. Zolang er geen structurele verhoging komt in de overheidsbijdrage zullen de meerdere kosten gedekt moeten worden uit de cursusgeldten.

Voor het onderwijssecretariaat betekenen deze vernieuwingen de inbreng van andere deskundigheden dan tot voor enkele jaren aanwezig waren. Er gaat zich als gevolg daarvan een zekere professionalisering aftekenen, die consequenties zal hebben voor de organisatie van het secretariaat.

9 Gewenste vernieuwingen in de structuur van de opleiding

Onder punt 5 zijn diverse wensen opgesomd die leven ten aanzien van de inhoud van de opleiding. Ook is vermeld dat bepaalde zaken reeds in overweging zijn genomen of in de laatste fase van voorbereiding zijn. Tenslotte werd uitgesproken dat het honoreren van alle wensen de gedachte aan een nieuwe herstructurering oproept.

Het denken hierover is nog maar langzaam op gang gekomen. De in punt 8 genoemde vernieuwingen, die op betrekkelijk korte termijn positieve resultaten in de huidige structuur kunnen opleveren, hebben prioriteit genoten. Er valt om deze reden op dit punt thans nog niet veel te zeggen. Slechts enkele korte opmerkingen. Uitbreiding van de stof in bestaande vakken of de toevoeging van nieuwe vakken zal in ieder geval niet mogen leiden tot een verlenging van het studieschema buiten de huidige 8 jaar. Bij een onderzoek naar een aanpassing van de structuur van de opleiding zal een onderscheid gemaakt moeten worden tussen de voorbereidende vakken en de kernvakken. Voor de voorbereidende vakken is reeds uitgesproken dat de kennis voor deze vakken ook via andere onderwijsinstellingen kan worden verkregen. Het naast en na elkaar doceren van deze vakken zoals thans in de propedeuse geschiedt roept weinig of geen bezwaren op.

Voor de kernvakken zal naar een grotere integratie van de kennis en de vaardigheden in de verschillende deelgebieden gestreefd moeten worden. Onderzocht zal moeten worden of er voor de kernvakken een verschuiving van lessen van het voorjaar naar het najaar mogelijk is. De druk van de werkzaamheden op de kantoren en bij de interne accountantsdiensten in het voorjaar is een steeds grotere belemmering voor een goede studie-inzet in die periode. Het najaar biedt daarentegen meer ruimte dan vroeger. Te overwegen is het invoeren van *blokperioden* van enkele dagen in dit jaargetijde. Tijdens de blokperioden zouden bijv. meerdere onderwerpen uit de verschillende vakken aan de orde kunnen komen in een projectgewijze aanpak met het oogmerk een verdergaande integratie van theorie en praktijk te bereiken.

Een zaak die onvermijdelijk opnieuw aandacht moet krijgen is die van de *sociale vaardigheid* (mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid alsmede vaardigheid in het groepsgesprek). Hier ligt helaas - wat wel genoemd kan worden - een „onbetaalde rekening” van het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Het woord- en taalgebruik in gesprek of geschrift is, naar in de opleiding met zorg moet worden geconstateerd, in kwaliteit achteruit gegaan. Voor een toekomstige accountant is dit een onaanvaardbaar manco dat tijdens de duur van de opleiding moet worden opgeheven. Een goede training sociale vaardigheid kan hieraan bijdragen.

Een zaak die in de komende tijd eveneens aandacht vraagt is het eventueel organiseren van *repetitiecursussen* voor bij de tentamens afgewezen kandidaten. Het Onderwijsbureau heeft zich tot nu toe immer op het standpunt gesteld dat het als opleidingsinstituut voor primaire cursussen op dit gebied geen taak heeft, uitzonderingen daargelaten. In deze visie dienen herhalingskandidaten zich tot repetitoren te wenden. Er is aanleiding dit standpunt opnieuw in overweging te nemen, met name voor de kernvakken van de opleiding. Tegenover een groot aantal afgewezen kandidaten neemt het aantal voor deze vakken beschikbare repetitoren geleidelijk af. Het is een onbevredigende situatie dat gezakten in deze fase van de studie moeten proberen de kennelijk in hun kennis en vaardigheden bestaande defecten zonder hulp van anderen zelf op te heffen. De praktijk leert dat zulks vaak leidt tot meerdere mislukte herkansingen. De zorg van het Onderwijsbureau zou zich ook tot de serieuze studerende onder hen moeten uitstrekken om te voorkomen dat alle tot dat moment in de studie geïnvesteerde energie onnodig verloren gaat.

Een eerste vereiste voor het organiseren van een repetitiecursus op één of meer plaatsen is uiteraard het beschikbaar zijn van docenten. Deelneming aan dergelijke cursussen zou aan zekere voorwaarden met betrekking tot het studiegedrag tijdens de primaire cursus en de uitkomst van het leergangtentamen gebonden moeten worden.

10 De aansluiting studie en praktijk en de interne cursussen

Met name van studentenzijde wordt een nauwe aansluiting van studie en praktijk bepleit. Daarbij wordt gesteld dat zulks een goede begeleiding in de praktijkbeoefening en een nauwe aansluiting van de praktijk bij de opleiding vereist. In dit kader wordt wel gevraagd om leer van de accountantscontrole of delen daarvan eerder in de opleiding te behandelen uit een oogpunt van afstemming van theorie en praktijk. In deze opvatting wordt wel gesteld dat de kantoren zijn overge-

gaan tot het zelf organiseren van interne cursussen omdat het Onderwijsbureau niet aan deze wens is tegemoetgekomen.

Het is goed deze vragen en opvatting eens te bezien tegen de achtergrond van de eerdergegeven analyse van de opbouw van de opleiding. Daaruit blijkt dat een brede onderbouw van voorbereidende vakken nodig is voordat aan de eigenlijke vakstudie kan worden begonnen. Mede hierdoor is er in de beginfase van de opleiding nauwelijks enige aansluiting met de praktische werkzaamheden. Het is dan ook niet mogelijk om delen van de leer van de accountantscontrole veel eerder in de opleiding te plaatsen. De leer van de accountantscontrole moet vanuit de grondslagen worden gedoceerd; het gaat daarbij in de eerste plaats om het „*waarom*” van de accountantswerkzaamheden en minder om de techniek.

In de aanvang van de opleiding is een dergelijke benadering niet mogelijk, ook niet voor delen van dit vak. Men kan geen halfwas-accountant zijn. Op dit punt bestaat er een misverstand ten aanzien van de bedoelde interne kantoorcursussen. Deze cursussen zijn gericht op het *directe* functioneren van de *assistent-accountant* binnen de filosofie van het eigen kantoor. Daarin past een zekere aandacht voor eenvoudige controletechnieken, die de assistent bij zijn werkzaamheden moet toepassen. Daarmee wil niet gezegd zijn dat vaardigheid in deze controletechnieken zonder belang is voor de opleiding. Mits men maar voor ogen houdt dat de doelstelling op dat moment een andere is.

De NIVRA-opleiding beoogt de opleiding tot *accountant* en richt zich op een *toekomstig* functioneren. De combinatie werken en studeren betekent dan ook: werken als *assistent* (en voorshands niet als aankomend accountant) en studeren voor *accountant*. De aansluiting van de studie en de praktijk kan maar ten dele en zeer geleidelijk tijdens het vorderen van de studie tot stand gebracht worden. Eerst bij de kernvakken ontstaat deze aansluiting in een relatief bevredigende mate. Het Onderwijsbureau heeft het belang van een op beginnende assistenten gerichte cursus overigens wel onderkend en reeds kort na de invoering van de nieuwe structuur een cursus beroepsoriëntatie en praktische vorming ontwikkeld. Deze cursus heeft - om met de woorden van de studiegids te spreken - ten doel de studenten die sinds kort als assistent een werkkring in de accountancy hebben aangevangen, vertrouwd te maken met de inhoud van de functie van de accountant, de betekenis van het werk van zijn assistenten en vooral om hen als assistent in een zo vroeg mogelijk stadium in te lichten over het hoe en waarom van hun dagelijks werk.

Het zal na het voorgaande duidelijk zijn dat deze cursus geen deel uitmaakt van de buitenuniversitaire accountantsopleiding en ook toegankelijk is voor assistenten die niet de accountantsopleiding kunnen of willen volgen. Als minimumeisen gelden slechts het werkzaam zijn bij een accountantskantoor dan wel een interne- of overheidsaccountantsdienst en in het bezit zijn van een praktijkdiploma boekhouden of een gelijkwaardig diploma. De cursus wordt niet met een examen afgesloten; wel zijn onderwijsstimulerende tussentoetsen ingebouwd.

Naast de door het NIVRA georganiseerde cursussen passen de grotere kantoren en diensten het daarbij gebruikte lesmateriaal in hun eigen interne opleidingen in. Door deze opzet worden meer assistenten bereikt dan blijkt uit het aantal deelnemers aan de NIVRA-cursussen.

Het is in het licht van het vorenstaande niet juist om onverkort te spreken over de noodzaak van een nauwe aansluiting van de praktijk (van de assistent) bij de

opleiding (tot accountant). Wel is het noodzakelijk om met name voor de kernvakken zo dicht mogelijk bij de praktijk aan te sluiten opdat de herkenning en de integratie van het geleerde kan plaatsvinden. Mede op dit punt zal de opleiding in de komende tijd nog eens nader bezien moeten worden.

11 De toekomst van de NIVRA-opleiding

Van tijd tot tijd wordt de toekomst van de NIVRA-opleiding ter discussie gesteld. Het antwoord luidt dan wel eens, dat de opleiding geen toekomst meer heeft en dat gestreefd moet worden naar een integratie in de universitaire accountantsopleidingen. Met name van de zijde van de Vereniging van Accountancy-studenten is in de afgelopen tijd deze mening in enkele publikaties naar voren gebracht. De argumenten die worden aangevoerd zijn velerlei.

Zo is in de discussie rond de herstructureringsvoorstellen van 1972 twijfel uitgesproken over de blijvende belangstelling van *VWO-abituriënten* voor de opleiding. Hierbij speelde niet alleen de invoering van nieuwe onderwijsvormen zoals HAVO en Atheneum en het verdwijnen van de vertrouwde HBS een rol. Ook werd gewezen op het wegvallen van financiële of sociale belemmeringen van de keuze voor een universitaire opleiding. Gevreesd werd voor het geheel verdwijnen van de gymnasiasten uit de opleiding en van een geringe interesse van atheneum-abituriënten.

De werkelijke cijfers hebben elke twijfel weggenomen. De laatste jaren was de verdeling van de nieuwe aanmeldingen naar studie-afkomst als volgt (in procenten):

	77/78	76/77	75/76	74/75
Gymnasium	10	8	12	9
Atheneum	62	64	53	30
HBS	7	12	18	37
HEAO	17	13	13	16
Overige opleidingen	4	3	4	8
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	100	100	100	100
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Totaal nieuwe aanmeldingen	780	679	679	592
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>

Er bestaat dus kennelijk een ruime belangstelling voor de combinatie werken en studeren en er zijn geen indicaties dat deze onderwijs vraag zal afnemen. Hiermede is voldaan aan een essentiële voorwaarde voor de toekomst van de opleiding.

Als een bedreigende faktor wordt ook wel genoemd het probleem om voldoende vakbekwame *docenten*, beschikkend over de nodige theoretische en didactische kwaliteiten, aan de opleiding te verbinden. Mede daardoor daalt het rendement van de opleiding en komt de kwaliteit in gevaar, zo wordt wel gesteld. Het valt niet te ontkennen dat de groei van de opleiding enerzijds en vooral de toeneming van het aantal docenten in de kernvakken, die wegens drukke werkzaamheden

in hun hoofdfunctie na te korte tijd het docentschap moeten opgeven, voor het Onderwijsbureau van tijd tot tijd problemen oplevert. Daarmee wil echter niet gezegd zijn dat het docentencorps als geheel niet voor zijn taak berekend zou zijn.

De in punt 8 besproken beleidsmaatregelen zullen de gesignaleerde problemen in belangrijke mate kunnen ondervangen. Natuurlijk zal het beroep bereid moeten zijn om voldoende docenten voor de opleiding te leveren, die hun docentschap kunnen vervullen niet naast maar als onderdeel van hun hoofdfunctie op een vergelijkbare wijze als bestaat voor de docenten van de universitaire accountantsopleidingen. Daarmee zal dan een belangrijke voorwaarde voor de continuïteit van de opleiding vervuld zijn.

Dan is er nog het probleem van de *financiën*. Het is waar dat de dekking van de kosten van de opleiding een probleem vormt, mede omdat de overheidsbijdrage niet in verhouding staat tot wat uitgegeven wordt voor het vergelijkbare universitaire onderwijs. De van de studerende gevraagde cursusgelden zijn als gevolg daarvan belangrijk hoger dan wat de universitaire studenten moeten betalen voor hun studie. Deze vooral van studentenzijde nogal eens gemaakte vergelijking gaat overigens niet geheel op. De NIVRA-studerende heeft bij zijn keuze voor de NIVRA-opleiding i.p.v. de universitaire opleiding bewust gekozen voor een redelijk goed gehonoreerde werkkring met aanvaardbare tot goede studiekostenregelingen. Er bestaat weliswaar uitzicht op een structurele regeling van de overheidsbijdrage, doch op korte termijn zal daaruit zeker geen belangrijke verhoging van de jaarlijkse bijdrage voortvloeien.

Het geheel overziende is het Onderwijsbureau er van overtuigd dat het NIVRA in staat is ook in de toekomst een opleiding in stand te houden die voldoet aan de hoge eisen die het beroep van accountant daaraan stelt.

12 De NIVRA-opleiding in verhouding tot het hoger onderwijs

De toekomst van de NIVRA-opleiding zal in belangrijke mate beïnvloed kunnen worden door de ontwikkelingen in het hoger onderwijs. De gelijkwaardigheid van het accountantsdiploma afgegeven door het NIVRA-Examenbureau, zoals geregeld in de Wet op de Registeraccountants, brengt met zich mee dat het NIVRA alert zal moeten zijn op te verwachten ontwikkelingen. In dit verband moet gewezen worden op de nota's van de vorige Minister van Onderwijs en daarvan met name de eind 1975 verschenen nota „Hoger Onderwijs in de toekomst”.

In deze nota wordt onder meer een zekere integratie van het W.O. en het HBO in hogescholen-nieuwe stijl voorgestaan. In de voorgestelde hervormingen worden 4 typen programma's onderscheiden als grondslag voor een nieuw stelsel van hoger onderwijs. Het NIVRA heeft in reactie op de nota aan de betrokken commissie van de 2e Kamer laten weten dat de NIVRA-opleiding binnen de toekomstige onderwijswetgeving geregeld moet worden en dat deze opleiding in dat kader beschouwd moet worden overeenkomstig programma-type 2 als de voorbereiding voor een beroep waarvoor een wetenschappelijke vorming vereist is.

De Commissie Ontwikkeling Hoger Onderwijs heeft inmiddels in een advies over de ministeriële nota commentaar op de ontwikkelde gedachten geleverd en tevens een aantal blauwdrukken voor een nieuw hoger onderwijs gegeven. De lijn van integratie van W.O. en HBO in één systeem wordt daarin verder doorgetrokken.

Afgewacht zal moeten worden op welke termijn de verschillende plannen in beleidsvoornemens zullen worden omgezet. De opvattingen van de nieuwe Minister van Onderwijs op dit punt zijn nog niet bekend. De ervaring leert dat er in het algemeen vele jaren verlopen voordat ingrijpende plannen als deze in het stadium van realisatie komen. Voorshands kan het Onderwijsbureau daarom niet meer doen dan zo goed mogelijk in te spelen op de te verwachten ontwikkelingen. In dit verband zijn twee ontwikkelingen vermeldenswaard. Enerzijds een vorm van samenwerking met het HEAO, zij het voorlopig nog bij wijze van experiment, en anderzijds de samenwerking met enkele van de universitaire accountantsopleidingen.

Op grond van de plannen om binnen het HEAO *beroepsgerichte differentiaties* op te nemen zal in het komende studiejaar aan de HEAO-school te Zwolle bij wijze van proef een accountancy-differentiatie van start gaan. Om dit mogelijk te maken wordt de cursusduur verlengd van 3 tot 4 jaar. Deze differentiatie kent een zgn. A.A.-variant en een NIVRA-variant. Het met goed gevolg afsluiten van de A.A.-variant zal recht geven op inschrijving in het register van accountant-administratieconsulent. De NIVRA-variant zal, behalve de vrijstelling voor de gehele propedeuse die (onder zekere voorwaarden) verbonden zal worden aan het HEAO-diploma van de bedrijfseconomische afdeling, vrijstelling verlenen voor de vakken kosten en kostprijs en financiering als onderdeel van bedrijfseconomie II, belastingrecht en algemene organisatie, alle uit het Algemeen deel van de opleiding. Slaagt het experiment dan is te verwachten dat ook aan andere HEAO-scholen een dergelijke differentiatie zal worden verbonden. Aldus zouden de gehele propedeuse en de eerste twee jaren van het algemeen deel door het HEAO verzorgd kunnen worden. Deze ontwikkeling past in de eerder gegeven opvatting dat de kennis van de voorbereidende vakken en de onderbouw voor de studie in de kernvakken doelmatig via andere onderwijsinstellingen kan worden verkregen. Een bijzondere samenwerkingsvorm is die met de K.M.A. te Breda alwaar cadetten, die studeren in de afdeling „Economie en Financiën”, de NIVRA-opleiding tot en met bedrijfseconomie II volgen.

Ten aanzien van de kernvakken moet worden gewezen op de reeds enkele jaren bestaande samenwerking met de accountantsopleiding van de Rijksuniversiteit Groningen aanvankelijk zowel voor administratieve organisatie als voor controleleer. De invoering van een doctorale B.I.-opleiding in Groningen heeft deze samenwerking - voorlopig? - helaas teruggebracht tot leer van de accountantscontrole. Vorig jaar is een vergelijkbare samenwerking met de Katholieke Hogeschool in Tilburg tot stand gekomen. Met de Universiteit van Amsterdam wordt overlegd over eenzelfde samenwerking. De NIVRA-cursisten volgen de colleges aan de betrokken universitaire instelling doch leggen daarna het NIVRA-examen af. Het moet mogelijk zijn om te zijner tijd ook voor administratieve organisatie en voor één of meer keuzevakken tot een soortgelijke samenwerking te komen.

Naar de mening van het Onderwijsbureau zijn de hiervoor vermelde samenwerkingsvormen in te passen in de te verwachten ontwikkelingen van het Hoger onderwijs. Nu zou men kunnen concluderen dat de eigen cursussen overbodig zullen zijn wanneer te zijner tijd deze samenwerkingsvormen volledig zijn uitgebouwd. Er zijn echter genoeg redenen die pleiten voor het instandhouden van een „eigen” stroom naast de andere mogelijkheden. In de eerste plaats wordt het

voor de pluriformiteit van het beroep van waarde geacht dat daarin naast universitair afgestudeerden ook registeraccountants fungeren die de studie hebben gevolgd en voltooid naast een volledige dagtaak, die in de meeste gevallen tevens een vorming in de praktijk met zich meegebracht heeft. Daarnaast zou het stellig een verarming voor het beroep zijn indien de weg naar de opleiding alleen via het HEAO zou lopen en daarmee de mogelijkheid voor Atheneum- en Gymnasiumabituriënten zou worden afgesloten. Deze blijken in ruime mate interesse voor het beroep te hebben.

13 Samenvatting

In 1972 werd de NIVRA-opleiding integraal geherstructureerd. Een eerste evaluatie heeft geleerd dat enkele aanpassingen in het schema, zowel in de propedeuse als in het algemeen deel, gewenst zijn. De wijziging binnen het algemeen deel is inmiddels ingevoerd. Ten aanzien van de propedeuse is de studie nog niet afgerond.

De doorstroming in de nieuwe structuur is tot nu toe minder gunstig dan verwacht werd, alle omstandigheden in aanmerking nemende. Het onderzoek naar de oorzaken heeft nog niet tot afgeronde conclusies geleid. Wel kan worden opgemerkt dat het effect van een aantal beoogde en tot nu toe slechts ten dele doorgevoerde onderwijskundige verbeteringen nog niet volledig in de opleiding heeft kunnen doorwerken.

De geïntegreerde behandeling van problemen uit meerdere vakken in de zgn. slotcasus is een succes gebleken. Ook de invoering van de keuzevakken is tot nu toe goed verlopen.

In het kader van de eerdergenoemde onderwijskundige verbeteringen zal de staf van het onderwijssecretariaat versterkt worden, onder meer met deeltijdse vakcoördinatoren en regionale onderwijsbegeleiders.

Er zijn zowel met het HEAO als met enkele van de universitaire accountantsopleidingen samenwerkingsvormen aangegaan voor resp. de propedeuse/algemeen deel en voor het vak leer van de accountantscontrole. Het Onderwijsbureau meent dat deze samenwerkingen ingepast kunnen worden in de toekomstige ontwikkelingen van het hoger onderwijs voor zover deze zijn aangegeven in de beleidsvoornemens van de vorige Minister van Onderwijs. Dit laat overigens onverlet dat het gewenst geacht wordt een „eigen” stroom in stand te houden naast deze samenwerkingsvormen. De eigen beroepsopleiding heeft zeker toekomst, mits het beroep - beroepsorganisatie en beroepsgeenoten - bereid is zich blijvend daarvoor in te zetten en voldoende middelen en mensen beschikbaar te stellen.